

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

***Výroba panelů a realizace putovní
dokumentační výstavy:
„Mnichov, okupace, osvobození“***

Vojtěch Žižka

Šárka Kunčická

Nikola Kryštofová

Ostrava 2009

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Výroba panelů a realizace putovní

dokumentační výstavy:

„Mnichov, okupace, osvobození“

Boardmaking and Realization of the Travelling

Documentation Exhibiton:

“Munich, Occupation, Liberatoron”

Adolf Hitler na Pražském hradě po okupaci Československa

Autoři:

Vojtěch Žižka

Šárka Kunčická

Nikola Kryštofová

Škola:

**Střední průmyslová škola, Ostrava – Vítkovice, příspěvková
organizace**

Studijní obor:

**Strojírenství a výpočetní technika
Technické lyceum**

Konzultant:

Mgr. Lenka Hrušková

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracoval(a) samostatně a použil(a) jsem pouze podklady (literaturu, SW atd.) uvedené v příloženém seznamu.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V..... dne..... Podpis:.....

Poděkování:

Děkujeme panu Ing. Michalu Salomonovičovi, paní Ludmile Václavíkové a paní Mgr. Lence Hruškové za obětavou pomoc a podnětné připomínky, které nám během práce poskytovali.

ANOTACE:

Náš realizační tým ve spolupráci s Městským výborem Českého svazu bojovníků za svobodu (dále ČSBS) a Mgr. Lenkou Hruškovou připravil a začal realizovat putovní dokumentační výstavu, která se vztahuje k událostem druhé světové války.

Cílem této výstavy je motivovat a probudit u studentů středních škol i široké veřejnosti zájem o období a problematiku 2. světové války, holocaustu, odbojové činnosti domácí i zahraniční, historii škol Moravskoslezského kraje za protektorátu – a to především v souvislosti s významnými výročími událostí, které by neměly být zapomenuty. Mezi tyto události patří 70. výročí podepsání Mnichovské dohody 30. září 1938, v roce 2009 pak výročí okupace Československa, začátku 2. světové války, prvních transportů do koncentračních táborů. Výstavu do dnešního dne navštívilo přes 900 zájemců na 3 školách – SPŠ Ostrava-Vítkovice, SOŠ Ostrava-Kunčice a na Gymnáziu s rozšířenou výukou cizích jazyků Pavla Tigrida v Ostravě – Porubě. Zájem o ni projevil i další instituce, např. Ostravská univerzita a Úřad městského obvodu Slezská Ostrava.

ANNOTATION:

Our realization team in cooperation with City Committee of Liberty Fighters Union and Mgr. Lenka Hrušková have prepared and started to realize the Travelling Documentation Exhibition which relates to World War II events.

The purpose of this exhibition is to motivate and arouse interest of secondary schools' students as well as general public in period and problems of World War II, the holocaust, inland as well as foreign resistance movement activities, Moravian – Silesian Region schools history during protectorate period – and namely regarding to important anniversaries of events which should not be forgotten. Among these events there are 70th anniversary of the signing of the Munich Treaty on 30th September, 1938, then, in 2009, the anniversary of the occupation of Czechoslovakia, World War II beginning, the first transports into concentration camps. Up to this day, the exhibition has been visited by more than 900 interested persons in 3 schools – Secondary Technical School Ostrava-Vítkovice, Secondary Specialized Training Centre Ostrava-Kunčice and Secondary School with Extended Education of Foreign Languages named Pavel Tigrid in Ostrava – Poruba. Even other institutions have displayed interest in it, e.g. Ostrava University and Slezská Ostrava Municipal Office.

OBSAH	Strana
Úvod	1
1. Průběh přípravných prací a realizace výstavy	2
1.1. Finanční zajištění	2
1.2. Sběr dokumentů. Informací a fotografií	3
1.3. Vernisáž výstavy	3
1.4. Další průběh realizace výstavy	4
2. Seznam panelů,panely	5
3. Ukázky zpracování textových materiálů	18
3.1. Mnichov	18
3.1.1. Důsledky Mnichova	19
3.2. Okupace	20
3.3. Vzpomínky pamětníků	22
3.3.1. Vzpomínky pana Arnolda Lyska	
3.3.2. Vzpomínky paní Otýlie Brožové	23
3.3.3. Vzpomínky pana Jaromíra Tížka	25
3.4 Střední průmyslová škola Ostrava – Vítkovice za okupace	26
4. Historická exkurze do Osvětimi	30
5. Závěr	32

Úvod:

V loňském roce a v roce 2009 si připomínáme řadu významných výročí, které souvisí s nejtragičtější historií našeho národa – s 2. světovou válkou. Proto se náš realizační tým rozhodl připomenout tyto události výstavou a organizací besed s pamětníky, protože si uvědomujeme, že i dnešní generaci je třeba připomínat dobu, kterou sice nezažila, ale ze které je nutné se poučit. Přítomnost přímých účastníků holocaustu a válečných operací na besedách, které jsou s výstavou spojeny, návštěvníkům připomene, že jsou zřejmě poslední generací, která se má možnost setkat s lidmi, kteří hrůzy této války přežili.

K této iniciativě nás přiměla akce v roce 2007 s názvem - „Paměť“, kdy na půdě naší školy proběhlo několik přednášek spojených s dokumentační výstavou shromážděnou a zapůjčenou od paní Ludmily Václavíkové, které za její práci velice děkujeme. Besedy s pamětníky se setkaly s velkým ohlasem u studentů i pozvaných hostů – mimo jiné také u PhDr. Jaroslavy Venigerové, která celou akci velmi ocenila. Pan Ing. Michal Salomonovič, který na akci vystoupil před studenty jako bývalý vězeň koncentračního tábora, s potěšením konstatoval, že naše mládež nežije pouze internetem, počítačovými hrami a diskotékami, ale že schopna se také pro něco nadchnout a o něco zajímat. Předložil tedy svůj návrh, abychom v akcích podobného charakteru pokračovali systematicky a cíleně.

Máme velký zájem na tom, aby se podobné akce staly na naší škole tradicí, a proto ve spolupráci s paní Ludmilou Václavíkovou, panem Ing. Michalem Salomonovičem z ČSBS a učiteli dějepisu na naší škole chceme vytvořit 40 panelů s dokumenty a dobovými fotografiemi, které zmapují a přiblíží situace daného období a přispějí k oživení zájmu mládeže o historii 2. světové války, o které mají často strohé a zkrácené informace. Zatím máme připraveno 12 panelů, které si můžete prohlédnout na přiloženém CD a které mimo jiné přibližují i významné osobnosti a historii naší školy za 2. světové války.

Naším zájmem je, aby tato výstava byla vždy spojena s návštěvou osobností, které mají k problematice co říci, zažily těžké chvíle této doby a mohou o nich podat svědectví. Chtěli bychom, aby se tato výstava stala putovní a postupně svojí náplní obohatila výuku dějepisu na všech středních školách Moravskoslezského kraje, které o ni projeví zájem. Byli bychom rádi, kdyby se každá škola podílela na tomto projektu a připravila svůj vlastní panel s dokumenty a fotografiemi, které přiblíží její historii za 2. světové války, což zajisté motivuje a přinutí studenty k aktivní spoluúčasti na projektu a možná v jejich očích pozvedne prestiž školy, na které studují. Panely všech škol by pak samozřejmě mohly být k dispozici i různým úřadům, spolkům či institucím, které jimi mohou prezentovat historii škol našeho kraje za období 2. světové války i samotného města Ostrava.

1. Průběh přípravných prací a realizace výstavy:

1.1 Finanční zajištění:

Od konce roku 2007 pan Ing. Michal Tylečkem i spolu s panem ředitelem naší školy Ing. Jiřím Mlýnkem intenzivně hledali sponzora, který by se spolupodílel na realizaci připraveného projektu. Oslovili řadu firem a institucí, u kterých jsme předpokládali, že by měli zájem, aby se mladí lidé seznamovali s minulostí, která nesmí zůstat zapomenuta, i jinou cestou než jen formou klasické výuky v hodinách dějepisu. Bohužel, přes mnohé naše pokusy a předběžné sliby jsme byli nuceni začít výstavu připravovat a realizovat bez jakýchkoli sponzorských darů a pomocí. Z původně zamýšlených 40 panelů, se kterými by bylo možno navštěvovat všechny školy Moravskoslezského kraje, které by o akci měly zájem, vznikla jen menší část, kterou dnes máme možnost představit.

Na podzim roku 2008 podala paní učitelka Mgr. Lenka Hrušková na odboru školství Magistrátu města Ostravy podala žádost o finanční dotaci na realizaci našeho projektu (viz příloha) a v březnu byla přiznána dotace 100 000,-Kč. Díky tomu budeme moci naši výstavu rozšířit o další panely a především jim dát jinou podobu – v současné době jsou prosklené klipy věšeny na nástěnky, které jsou těžké a špatně se s nimi při převozu manipuluje. Proto máme v plánu nechat již připravené materiály zpracovat v profesionálním grafickém studiu na rolety, které budou umístěny na lehkých stojanech. Vedení školy a paní učitelka Lenka Hrušková již předběžně jednala s panem Danem Tylečkem – náměstkem ředitele akciové společnosti Ostravské výstavy.

Počítáme s tím, že všichni, kteří poskytnou finanční pomoc, a budou se tedy podílet na sponzorování tohoto projektu, budou zveřejněni na jednom z panelů. Předběžná kalkulace na výrobu je 200 tisíc korun, což si opravdu z prostředků na provoz naše škola nemohla dovolit.

1.2 Sběr dokumentů, informací a fotografií

Členové našeho realizačního týmu k jednotlivým panelům sbírali informace z různých zdrojů. Využili jsme i ročníkové práce Lukáše Pěchuly, který bádá v Archivu města Ostravy a hledal informace o historii naší školy, která v letošním roce slaví 90 let své existence. Dále jsme čerpali z odborné literatury (viz seznam použité literatury), cenné dokumenty poskytl také Svaz bojovníků za svobodu a paní Ludmila Václavíková. Své poznatky jsme také ověřovali na internetu. Vojta Žížka pak zpracoval jednotlivé příspěvky textové i fotografické na počítači, Šárka Kunčická s Nikolou Kryštofovou zajistily klipy a vytištění jednotlivých příspěvků. Využity byly také práce jiných studentů, protože v prvním ročníku v rámci hodin dějepisu byla studentům zadána seminární práce, ve které měli za úkol pátrat ve své rodině po pamětnících událostí 2. světové války. Následně vznikly práce, jejichž ukázky předkládáme.

Součástí výstavy jsou také vězeňské uniformy z koncentračních táborů, které nám byly zapůjčeny Městským výborem ČSBS, a odborná literatura a beletrie, která má spojitost s danou problematikou.

1.3 Vernisáž výstavy

Vernisáž výstavy proběhla na naší škole 24.11.2008 a kromě studentů naší školy se jí účastnili zástupci Městského výboru bojovníků za svobodu, zástupci radnice města Ostravy a městského obvodu Vítkovice, ředitelé, případně zástupci některých středních škol našeho kraje, redaktoři Ostravské radnice a Mladé fronty a zaměstnanci Českého rozhlasu 1 a regionální televizní stanice Fabex – viz kopie prezenční listiny. Z akce vznikla řada dokumentů, včetně rozhlasového pořadu a televizního šotu, jehož kopii přikládáme. Kopie článků v novinách jsou také součástí naší prezentace.

Po úvodních projevech a přivítání hostů následovala námi připravená prezentace, jejíž součástí jsou fotografie Ostravy za okupace, fotografie zobrazující hrůzy nacismu. Před besedami s pamětníky je průběh války zopakován posluchačům krátkým videem, které zachycuje průběh válečných operací. Zde je potřebný komentář, který na prvních besedách zajišťovala paní učitelka Lenka Hrušková, postupně se chceme tohoto úkolu zhostit sami.

Součástí výstavy je i setkání s přímými účastníky bojů za osvobození Ostravy – na vernisáži vystoupil čestný občan Ostravy pan Ing. Mikoláš Končický, plk.v.v., dále pak bývalí vězni koncentračních táborů – pan Luděk Eliáš a Ing. Michal Salomonovič, rádi jsme mezi sebou přivítali i pana

Jaroslava Krále, kterého mnozí naši studenti již poznali, neboť každoročně navštěvuje naši školu s vyprávěním o svém příbuzném Jiřím Králi – zakladateli 1.československé zahraniční jednotky (v Polsku), který byl sestřelen v boji o Francii a pro nás jsou jeho osudy zajímavé i v souvislosti s tím, že je absolventem naší školy. Svaz bojovníků za svobodu má zájem na tom, aby podobné akce pokračovaly, a proto jeho členové přislíbili, že se akcí budou vždy účastnit a pomohou s realizací besed. Uvědomujeme si totiž, že jsme patrně poslední generace, která má možnost setkat se s lidmi, kteří události druhé světové války zažili a mohou o nich podat svědectví.

Po příspěvcích výše uvedených pamětníků si návštěvníci prohlédli výstavu, byly poskytnuty rozhovory pro média a následovalo malé pohoštění pro všechny přítomné. Toho paní učitelka Lenka Hrušková využila k získání kontaktů na další školy, jejichž zástupci se vernisáže zúčastnili a projevíli o realizaci výstavy na půdě jejich školy zájem.

1.4 Další průběh realizace výstavy

Do poloviny února byla výstava instalována na SPŠ Ostrva – Vítkovice, proběhly 4 cykly besed, které navštívilo přes 200 studentů, a to nejen z naší školy, výstavu si prohlédli i žáci ZŠ Šalomounova z Vítkovic, ZŠ Bílovičská ze Svinova a studenti SPŠ a gymnázia v Zábřehu.

Na konci února byla výstava převezena na SOU Ostrava – Kunčice, kde ji měli studenti k dispozici do 6. března. Byly zde uskutečněny 2 besedy s pamětníky, vernisáže se účastnil pan Ing. Michal Salomonovič a pan Ing. Vladimír Bém, Mgr. Lenka Hrušková a Vojta Žižka.

18.3.2009 proběhla vernisáž na Gymnáziu s rozšířenou výukou cizích jazyků Pavla Tigrida v Ostravě - Porubě, účast přislíbil i starosta městského obvodu Poruba, vystoupili pan Mikoláš Končický, Ing. Michal Salomonovič a z Vojenského historického ústavu pan PhDr. Jan B. Uhlíř, PhD.

V dalším období bude výstava putovat na SPŠ chemickou a gymnázium v Zábřehu, SPŠ stavební v Zábřehu , SPŠ elektrotechnickou na ul. Kratochvílova v Ostravě. S dalšími školami se jedná.

Na podzim tohoto roku proběhne na Ostravské univerzitě konference u příležitosti začátku 2. světové války, organizátoři akcí mají zájem i o naše panely.

Postupně chceme pracovat na přípravě dalších panelů a zdokonalení stávajících, k čemuž využijeme dotace Magistrátu města Ostravy, kterou na přípravu a realizace akce získala naše škola.

2. Seznam panelů

- 1. Mnichov**
- 2. Transport evropských židů**
- 3. Studoval s námi, bojoval za vlast**
- 4. Umučení vítkovičtí**
- 5. Holocaust**
- 6. Koncentrační tábory**
- 7. Střední průmyslová škola Ostrava – Vítkovice za okupace**
- 8. Život za protektorátu**
- 9. Život za protektorátu – odboj**
- 10. Grafika paní Lenky Kocierzové**
- 11. Vítkovice a II. světová válka**
- 12. Osvobození**

3. Ukázky zpracování textových materiálů

Při přípravě výstavy jsme prostudovali řadu pramenů a zpracovali spoustu materiálů, byli jsme si při tom vědomi, že samotné panely budou dokumentační, tudíž s minimem textu. Přesto jsme považovali za nutné se s realitami důkladně seznámit, i když jsme ze zpracovaných textů použili na panelech jen malou část, texty byly využity při besedách a naší další práci.

3.1 Mnichov

Dohoda uzavřená mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií a Itálií v Mnichově 29. září 1938

Před podepsáním Mnichovské dohody celý rok poutalo Československo Hitlerovu pozornost a vojenské síly a dovádělo ho k nepřičetnému zuřivému chování. Bylo neuvěřitelné, že se tento stát tak dlouho bránil zběsilé agresi přicházející z Německa. Vnímáme-li Mnichov z hlediska Hitlerových plánů, které chtěly ovládnout svět, zjišťujeme, že to byla jen oklika v jeho linii přímé agrese. Obezřetná a cílevědomá obrana Československa znemožnila Hitlerovi bleskové rozbití tohoto státu.

Od roku 1933, kdy se v Německu chopili moci nacisté, bylo Československo ve vážném nebezpečí stran německé expanze, která měla své motivy politické, ideologické (nároky na bývalá území německé říše a expanze na východ), strategické (průmyslový potenciál českých zemí a jejich poloha). Tomuto nebezpečí se Československo snažilo čelit jak budováním silné moderní armády a pohraničních opevnění, tak i posilováním spojeneckých svazků se západními velmocemi (Francie a Anglie) a nově i Sovětským svazem.

Bylo opravdu neuvěřitelné, jak se tento malý a mladý stát dlouho bránil německé agresi. Jeho snažení bylo také sledováno ve světě, v jeho pokrokových a prozíravých silách, s velkou pozorností a se zatajeným dechem.

Mnichovská dohoda byla završením činnosti Sudetoněmecké strany Konráda Henleina a vyvrcholením snah Adolfa Hitlera rozbit demokratické Československo, což bylo jedním z jeho postupných cílů k ovládnutí Evropy a je dodnes odstrašujícím příkladem politiky ústupků.

Padl-li přece tento stát, pak to nebylo proto, že by neprojevil svou ochotu k obraně. Hitler byl československou politikou donucen vzdát se svého suverénního rozhodování. Byl nucen nalézt spolupracovníky, kteří mu pomohli čelit nebezpečí a zlomit československý odpor. Byl donucen přistoupit na dohodu čtyř, která nikdy nebyla jeho cílem.

3.1.1 Důsledky Mnichova

Československá vláda spolu s prezidentem E. Benešem se po zvážení mezinárodně politické a vojenskostrategické situace diktátu 30. září podvolila. Mnichovským diktátem ztratilo Československo jakoukoli možnost obrany.

Francie a Británie se připravily o 40 československých perfektně vyzbrojených divizí a Hitlerovi tak předala jejich výzbroj. Mnoho Francouzů později padlo pod palbou československých zbraní v rukou Němců.

V prvních říjnových dnech musela odstoupit rozsáhlá okrajová území Čech, Moravy a Slezska Německu. Vzápětí i další sousedé začali předkládat své nároky. Ochromené Československo muselo vyhovět požadavkům Polska, a tak Polsko zabírá Těšínsko a území na Oravě a Spiši.

Dále bylo Československo nuceno podrobit se takzvané vídeňské arbitráži z 2. listopadu 1938 a odevzdat rozsáhlé oblasti jižního Slovenska a Podkarpatské Rusi Maďarsku.

V důsledku těchto událostí republika ztratila 40 939 kilometrů čtverečních včetně 5 milionů obyvatel, z toho 1 250 000 Čechů a Slováků.

Došlo ke ztrátě značné části lehkého a potravinářského průmyslu a ložisek hnědého a částečně i černého uhlí.

Také došlo k úbytku úrodné půdy, nová hraniční čára přerušovala na několika místech významné komunikace, byly omezeny možnosti zahraničního obchodu.

Všechny tyto změny byly z hlediska československého práva protiústavní a znamenaly porušení mezinárodního práva. Národní shromáždění, které bylo v tomto ohledu jediným kompetentním orgánem, tyto územní změny nikdy neschválilo. Pád demokratického Československa byl první etapou v boji o osud demokracie v Evropě.

Rozpoutala se krize vnitropolitická, ideová a morální.

3.2 Okupace

Tanky Wehrmachtu na Václavském náměstí

Okleštěné Česko - slovensko – tzv. Druhá republika byla schopna samostatné existence jen krátce, neboť 14. března 1939 Slovensko vyhlásilo samostatnost a jako Slovenská republika se stalo satelitem hitlerovského Německa. Zbylé území dnešního Česka se 15. března 1939 změnilo na tzv. Protektorát Čechy a Morava.

Celá okupace Československa byla interpretována jako snaha Německa o zachování pořádku, měla nám být dána autonomie a vlastní prezident. Armáda ale byla kompletně rozpuštěna, bylo nám ponecháno pouze lehce ozbrojené vládní vojsko. Po celou dobu protektorátu tu bylo početně zastoupeno Gestapo, SS i Wehrmacht.

Hitler připravoval zabrání státu, shromáždil obrovská výhružná vojska a zahájil nájezd na Československo. Lidé kolem se snaží vyjít vstříc ale Němci jsou násilní a plní nenávisti. Nakonec Hitler donucením získává Čechy. Občanská práva a demokracie byly obětovány ve jménu záchrany míru. Svět a obyvatelé bývalé Československé republiky stáli před dlouhými šesti léty nesvobody, útlaku, vraždění a válečných útrap.

Po obsazení zbytku státu a zřízení Protektorátu Čechy a Morava začali Němci bezostyšně ovládat český průmysl. Hospodářský vývoj během druhé světové války znamenal celkově určitou stagnaci průmyslu.

Odešla první vlna emigrace. Mnozí z těch, co zůstali, zejména Židé, Romové i jiné národnosti, jakož i odbojáři, zahynuli v koncentračních táborech nebo byli popraveni. Koncentrační tábory se rozšiřovaly a byly hojně naplňovány.

Smrt mnoha lidí byla důsledkem genocidy a válečných zločinů prováděných německými a japonskými silami na okupovaných územích. Nejdopornější německý zločin představuje holocaust, systematické a promyšlené vyvražďování nacisty a jejich spojenci ovládaném teritoriu, jež si vyžádalo životy 6 milionů lidí. Nacistická brutalita se zaměřovala i proti dalším skupinám obyvatelstva. Holocaust je označení pro systematické a státem provozované pronásledování a hromadné vyvražďování Židů prováděné nacistickým Německem a jeho spojenci v době druhé světové války. Také pronásledování a vraždění dalších etnických a náboženských skupin, např. Romů, homosexuálů či politických odpůrců režimu. Nacistický holocaust, při kterém bylo vyvražďeno okolo 6 milionů Židů, je jedním z největších zločinů v dějinách lidstva.

*Sudetští Němci vítají
německé jednotky*

*Vyhnání českého obyvatelstva z
pohraničí*

3.3.Vzpomínky pamětníků

Podívejme se také, jak vzpomínají na 2. světovou válku někteří z občanů města Ostravy

Z prací, které měli studenti vypracovat do dějepisu, bylo vybráno několik, ze kterých vám nabízíme ukázky:

3.3.1

První ukázka je z oblasti Ostravy – Hrabové, vzpomíná pan Arnold Lysek (*1935),

Zpracoval Vojtěch Žižka:

...Děda na ty chvíle, které byly ve válečných dobách, vzpomíná v dobrém. Chodil do české měšťanské školy, kde se od první třídy učil německy. Němčina byla na školách povinným jazykem. Dále mi vypráví o tom, že byly na haldě protiletadlová děla a že nedaleko bylo letiště, které se rozkládá téměř přes celé dnešní ostravské sídliště Dubina. V bývalém hangáru, ve kterém je dnes obchod Hruška, stály za války německé stíhačky Luftwafe. „Bývalo to nádherné.“ Říká děda. „Pohledy na startující letadla.“

Dále vypráví o tom, že válku znal jen z kina, ze zpráv, které ho v té době vůbec nezajímaly a raději se koukal v kině na grotesky. Ve svém volném čase prolézal různé kouty Hrabové, což ke konci války už nebylo možné, protože museli celé hodiny sedávat ve sklepních bunkrech. Ostrava byla bombardována americkými a anglickými bombardéry. Říkal, že po jednom bombardování nestačila spojenecká letadla vyhodit všechny bomby nad Ostravou. Jednu bombu vyhodili až za městem, kousek od Hrabové. Vznikl tam obrovský kráter, kde si děda jako malý kluk chodil hrát s kamarády. Po bombardování se plnily márnice mrtvými těly a pod záminkou identifikace tam chodili s kamarády okukovat zohavená těla. Nebyl to zrovna krásný pohled.

Pak přichází rok 1944 a nad Ostravou se pomalu začínají stahovat mraky. Nálety čím dál více houstly. Každý obyvatel měl mapu, rádiem byli lidé upozorňováni na další nebezpečí. Mnohá rádia však byla zablokována, aby se nemohly poslouchat stanice z jiných zemí jako byla Anglie a Amerika. I přesto někteří riskovali své životy a poslouchali stanici Londýn, kde měl často proslov syn bývalého prezidenta republiky T. G. Masaryka Jan Masaryk. Tresty za porušení tohoto příkazu byly velice přísné.

Jednoho dne přijeli do Hrabové ruští vojáci... Češi, kteří byli na straně Rusů, ukazovali, kde bydlí německé rodiny a kde jsou kolaboranti. Ruští vojáci vtrhli do každého bytu a odváděli Němce pryč do zajateckých táborů na haldě, kde na ně v zápalu euforie z vyhrané války chodili lidé plivat. Děda mi také vylíčil příhodu jednoho Němce, který proti Rusům tasil zbraň. Ti ho pak postřelili do nohy a dívali se, jak se svíjí bolestí.

Na letišti zůstala jen letadla s prázdnými nádržemi, které byly po částech rozkrádány a ničeny.

Žáci začali znovu chodit do škol, kde se místo němčiny učili ruštinu.

3.3.2

Další příběh vypráví, jak vnímala 2. světovou válku Otýlie Brožová z Bohumína:

Zpracovala: Aneta Szelachovská

Spolu s matkou a sestrami žily v bytě. Její bratr musel v sedmnácti letech narukovat. Když němečtí vojáci v průběhu války spouštěli bombardéry, celý dům se třásl. Během války automaticky všichni dostali německé občanství – Volkliste.

Otylka se po práci v německé rodině, kde dělala namáhavou výpomoc v domácích pracích, vyučila švadlenou. Práci neměla daleko, jen přes kopec v nedaleké vesničce Skřečoš. Ovšem vždy, když začala houkat siréna na poplach spěchala domů za rodinou do úkrytu. Nejednou se stalo, že to nestihla a musela zůstat schovaná v cizím sklepě. Židy, kteří byli jejich známí a přátelé v domě vystěhovali Němci – museli do koncentračních táborů, nikoho z nich už nikdy neviděli. Nikdo se nevrátil.

Její starší sestra chtěla být kadeřnicí, ale nepřijali ji na obor, a proto musela do strojírenství. Zaučila se k těžkým strojům a frézám. Stejnou práci vykonávali jak muži, tak i ženy. Nejstarší sestra Lýdie se dostala do hangáru, kde vyráběla součástky do vojenských letadel. Pak odjela do Německa. Tam se dostala na farmu, ale zacházeli s ní jako s dobyt看kem, proto se vrátila při nejbližší příležitosti zpátky za rodinou do Bohumína. Utekla v době bombardování, aby si farmář myslel, že zemřela. Po návratu si pro ni přišlo Gestapo, které si ji odvedlo na několika hodinový výslech, kde se jí ptali, proč utekla, co se stalo apod. Poté každé ráno a večer po dobu několika týdnů se na Gestapu musela hlásit.

Jednoho dne jejich matku oslovil voják, jestli nechtějí jet pryč z Bohumína, protože Československou republiku začali osvobozovat ruští vojáci a ti dělali velkou neplechu. Ublížovali převážně mladým ženám. A tak se maminka Otylky rozhodla, že je ochrání a jely transportem do Štramberku a pak dále vlakem do jižních Čech, do malé vesnice Bělčice u Příbrami. Nezákladnější jídlo bylo na lístky. Všeho bylo nedostatek. Kvůli vojákům ženy a dívky nemohly večer vycházet z domu.

Poláci museli být označeni velkým písmenem P a židi museli nosit hvězdy. Přes vesnici Bělčice táhli Vlasovci (byli to Rusi, kteří se měli k Němcům a utíkali před Rusy) čili zrádci. Táhli přes Bělčice asi 4 dny, byli to neskuteční gauneři. Ublížovali všem lidem kolem. Do Plzně se dostali Američané, kteří navštívili i Bělčice. Bylo ale dané, že právě Čechy mají osvobodit Rusové. Nakonec je šoupli do lágru spolu s Němkami. Kněz jim nechtěl věřit, že jsou Češky, které jen dostaly Volkliste. Až mu matka začala vyhrožovat, tak se dostaly k sedlákům, u kterých se měly jakž takž dobře.

Po skončení války získaly z Národního výboru prohlášení a mohly se vrátit domů, do Bohumína. Když se vrátily, byt byl kompletně rozkraden. Museli začínat úplně od začátku. To jim ale nevadilo. Hlavně že skončila válka. Nakonec přišel telegram, že i Leopold stále žije.

Ještě za války ženy v Šilheřovicích musely kopat zákopy pro vojáky jako kryty, poté hroby pro padlé německé vojáky. Nebyl to určitě jednoduchý život, bylo to velmi těžké období.

3.3.3

Poslední vzpomínky na 2.světovou válku poskytl Jaromír Tížek (*1936),

Zpracovala Petra Šrajová:

Mé vzpomínky jsou spjaty s leteckými nálety na Ostravu – Vítkovice. V té době mi bylo 6 let a bydlel jsem na náměstí nynějšího Jiřího z Poděbrad. Zde se konaly pravidelně trhy, přehlídky a další shromáždění, později také artistická vystoupení a cirkusy.

Nejvíce do paměti se mi vryly stupňující se letecké nálety, kdy za zvuků sirén se lidé museli rychle ukrýt do venkovních společných krytů, nebo do sklepních obytných domů. Nálety probíhaly i několikrát přes den i v nočních hodinách. Pro tyto účely museli mít obyvatelé připravený balíček s potravinami pro případ zavalení východu po zásahu pumami. Vzpomínám na noční nálet, kdy byly vážně poškozeny Vítkovické železárny, Chemické závody – později přejmenovány na Urxovy závody a obec Vítkovice v okolí Mírového náměstí a především radnice a okolní budovy. V ulicích bylo plno sutě z částí pobořených budov, dým, tma a zoufalí lidé nejen diváci, ale také lidé, kteří hledali své příbuzné. Smyslem náletů bylo především zničit nebo ochromit zbrojní průmysl Německa, přesto nálety postihovaly ve velké míře civilní obyvatelstvo.

Velkému nebezpečí byli vystaveni dělníci v závodech, kdy při náletu byl jejich úkryt vzhledem k počtu a charakteru provozu problematický. Velká část dělnictva proto používala k dopravě do zaměstnání jízdní kolo a v případě blížícího se rozhlasem ohlašovaného náletu se snažila co nejrychleji nalézt úkryt, případně dojet co nejbližší k domovu. Jedna z takových příhod, která se mi vryla do paměti, je spojena s mojí docházkou do základní školy na Místecké ulici (nynější dopravní inspektorát). V tento den byl vyhlášen letecký poplach kolem poledne a vzhledem k akutnímu nebezpečí nás propustili domů. Spěchal jsem přes Místeckou ulici a Sad Jožky Javůrkové na náměstí. Z dálky směrem od závodů Mostárna a Válcovny trub se řítily přes celou šíři ulice Místecké obrovská masa kol prchajících dělníků ze závodů. Musel jsem chvíli čekat, než jsem se dostal na druhou stranu ulice, a za častého zlověstného houkání sirén, s bušícím srdcem a strachem jsem dorazil s úlevou domů.

Ovšem nejtěžší chvíle života jsem zažil pár dnů před osvobozením Ostravy. Kdy dopadly letecké bomby v těsné blízkosti našeho domu. Jedna puma proletěla naším domem a zastavila se ve skříni v bytě nad námi. Zde zdemolovala celý pokoj. Ostatní bomby zdemolovaly vedlejší kino a poštu. Při dopadu tolika bomb se celý dům otřásal a houpal, světla pohasínala ve sklepech až úplně zhasla. Dovnitř vnikal dusivý prach ze sutin zasažených objektů, do toho křik a vyděšené děti. Vchod ze sklepů byl z části zavalen a bylo proto třeba ho uvolnit.

Přes všechny tyto a další vzpomínky byl jsem rád, že válku jsem prožil bez ztráty blízkých.

Tyto příběhy nám popisují pocity a zážitky lidí, kteří válku prožili. Někdy je až těžké uvěřit, jak vypadala místa, kterými v dnešní době procházíme. V jakém stavu byla města v období války. Jak všechno dopadlo a jak se to dokázalo zrekonstruovat. Nebylo by špatné si občas uvědomit, jak to měli lidé v tomto období těžké a zamyslet se nad tím. Bohudík, už je to za námi a doufáme, že nic podobného znovu nenastane. Protože pokud si uvědomíme, jak doba postoupila, jak se stále vyvíjí technika, jsou zkoušeny nové a nové zbraně, obranná zařízení, ničující bomby, jaderná technologie...mohla by nastat vskutku děsivá doba s destruktivními a nenávratnými následky.

3.4

Střední průmyslová škola Ostrava – Vítkovice za okupace

*Střední
průmyslová
škola v době
okupace*

1. září 1939 přichází učitelé i žáci do školy, avšak před školní budovou stojí německý voják, který je do školy nepustil.

Teprve 19. září vyklidilo vojsko budovu a trvalo několik dní, nežli byla uvedena do stavu vhodného pro vyučování.

Studenti ze zabraných území nesměli pokračovat ve studiu, pokud neměli tzv. protektorátní příslušnost. Dále byli ze studia vyloučeni všichni tzv. neáriji – podle norimberských zákonů všichni ti, kdož měli více než jednoho z prarodičů židovského původu nebo náboženství.

Ve školním roce 1940 – 1941 byla ve Vítkovcích zřízena i německá vyšší průmyslová škola, která se měla stát nástupcem naší školy. Musely se pro ni vyklidit učebny a především dílny. Německá škola měla ve všem přednost.

V roce 1941 byl 6 týdnů vězněn ředitel školy ing. J. Čihák a gestapem byl vyšetřován učitel Grebeníček.

V roce 1942 odvedlo gestapo studenta Ferdinanda Holuba, který se již nikdy nevrátil.

Němčina byla nejsledovanějším vyučovacím předmětem, každá 4. hodina matematiky a zeměpisu musela být vedena v němčině.

Z knihovny musely být odstraněny spisy T. G. Masaryka, Fr. Palackého, K. Čapka aj. Vedle obrazu prezidenta E. Háchy musel všude viset portrét A. Hitlera.

Tichým protestem studentů bylo nošení čepic „masaryček“ a odznaků s národními symboly.

V roce 1942 po atentátu na R. Heydricha byl ředitel školy a dva zástupci studentů povoláni do Prahy, kde byli ostře varováni i před sebemenším proviněním vůči Říši, což museli tlumočit všem na velkém shromáždění v dílnách. V tu dobu již bojoval v řadách naší zahraniční armády člen pedagogického sboru prof. Ing. Dr. O. Mayer a žáci Viktor Fish a Bedřich Auerbach.

Školní rok 1943 – 1944 začínal tragicky – ještě před koncem srpna došlo nařízení o zařazení žáků narozených v roce 1926 a starších do Technische Nothilfe. 53 žáků odjelo do Berlína, kde 9 zahynulo při leteckém náletu v noci z 23. na 24. listopadu. Dalších sedmnáct zahynulo v koncentračních táborech a na následky válečných útrap. Studenti pracovali na stavbě protileteckých krytů, odstraňovali následky bombardování. Stravu a šactvo si museli zajišťovat sami.

29. 8. 1944 byla při náletu na Ostravu poškozena hlavní budova školy a střecha dílen. Druhé ročníky byly nasazeny ve zdejším průmyslu. Pro časté nálety byla omezena výuka i pro další ročníky.

Od února 1945 přestalo pravidelné vyučování, žáci docházeli do školy jednou týdně pro úlohy. Počátkem dubna i toto ustalo, blížila se Rudá armáda.

30. 4. 1945 kolem 15. hodiny projel Zengrovou ulicí od Zábřehu první tank Československé brigády a zamířil Místeckou ulicí k centru Ostravy.

Na budově školy po šesti letech zaválala státní vlajka. Oddíly Rudé armády v budově školy shromažďovaly německé zajatce. Dne 3. 5. 1945 byla ve škole zřízena sovětská vojenská nemocnice.

Teprve dne 12. června byla budova uvolněna a začalo se opět svobodně vyučovat za vedení profesora Laníka a školní rok skončil v polovině července.

Na škole bylo zřízeno stavební oddělení, mistrovská škola hutnická, večerní kurzy strojní, hutní a elektrotechnické.

Všem padlým studentům byla dne 9. 5. 1946 odhalena ve školní budově pamětní deska. Jejich jména nesmí být zapomenuta.

Při bombardování Berlína byli nuceně nasazeni:

Zdeněk Hrbáč, Vladimír Jedlička, Lumír Marek, Miroslav Marenčák, Oldřich Olšovský, Karel Posker, Vítězslav Pospíšil, Zdeněk Žídek, Jaroslav Žebrák.

Po úrazu při nasazení do práce: Leopold Plomb a Oldřich Klevar.

Student Zd. Veselý zemřel brzy po návratu z koncentračního tábora, dále zemřeli v koncentračních táborech nebo při bombardování v Říši Josef Lorenzini, Jiří Kubala, Fr. Holub, Jiří Prokop, Jan Šindler, Josef Sládek, Adolf Vojcik, Jan Wagner, E. Ambrosch, Zd. Fischer při bombardování Štětína.

Viktor Fish padl u Sokolova v zahraniční armádě na východě.

Zdeněk Novák, Milan Rotter a Josef Schindler byli bestiálně zavražděni na židovském hřbitově v Českém Těšíně v předvečer osvobození Ostravy jako členové podzemní organizace.

Organizace školy (1937 – 1938)

Státní čsl. průmyslová škola v Mor. Ostravě – Vítkovicích měla tato oddělení:

1. vyšší školu strojnickou o 4. ročnících, s oddělením leteckým od 3. ročníku
2. mistrovskou školu strojnickou o 2. ročnících
3. mistrovskou školu elektrotechnickou o 2. ročnících
4. odbornou školu pokračovací
 - a) pro živnosti kov zpracujících
 - b) pro elektrotechniky a elektromechanik
5. speciální kurzy pro mistry, tovaryše a dělníky
6. kurzy pro řidiče automobilů
7. kurzy pro letectví

Vyšší škola strojnická poskytovala vzdělání potřebné majitelům továren strojnických, kotláren, sléváren, nebo úředníkům takovýchto závodů. Absolventi, kteří složili zkoušku dospělosti s vyznamenáním nebo alespoň vyhověli podmínkám stanovicím míru potřebné průpravy pro vysokoškolské studium, se mohli řádně ucházet na vysokých školách technického směru. Od 3. ročníku si mohli žáci na škole zvolit směr obecně strojnický nebo letecký.

Ve školním roce 1937/38 se vyučovalo ve všech odděleních školy. K přijímacím zkouškám do 1. ročníku vyšší školy se přihlásilo na 400 žadatelů, z nichž bylo přijato pouze 96. Při třetím ročníku vyšší školy strojnické bylo otevřeno samostatné oddělení letecké.

Byly otevřeny dva pětiměsíční teoretické kursy pro letecký pilotní výcvik a všeobecný kurs o létání. Byl také k dispozici letecký modelářský kroužek. Teoretické kursy byly doplněny stavbou letadel ve školních dílnách. Řada žáků prodělávala praktický výcvik v bezmotorovém i motorovém létání. V dílnách se vystavělo několik kluzáků za příkladné a obětavé práce žáků. V souvislosti s touto činností byla na škole vybudovaná také meteorologická stanice.

Podařilo se nám také získat originál vysvědčení z naší školy z období okupace, jehož kopie je součástí příloh.

4. Historická exkurze do Osvětimi

Učitelé dějepisu naší školy každoročně na jaře v rámci výuky připravují historickou exkurzi do koncentračního tábora v Osvětimi. V tomto roce proběhla 6.3.2009 a byla vyjímečná tím, že se jí kromě studentů naší školy účastnil i pan Ing. Michal Salomonovič, pan Luděk Eliáš, kteří sami koncentračním táborem za války prošli a mohli nám o prožitých hrůzách vyprávět. Vojta Žižka celou akci natáčel a jeho záznamy budou sloužit prezentaci školy a jsou také součástí naší práce. Nikola Kryštofová o návštěvě Osvětimi napsala reportáž:

ARBEIT MACHT FREI

„Kdo si nepamatuje minulost, je odsouzen k jejímu opakování.“

George Santayana

Počasi bylo na jaro opravdu krásné. Sluníčko nás hřálo, tráva se všude kolem mě zelenala, ale s příchodem do koncentračního tábora v Osvětimi mě hrozivě zamrazilo na zádech.

Jistě všichni ví, že fašistické Německo odváželo Židy, Rómy a příslušníky jiných „méněcenných“ národností do koncentračních táborů, jedním z nich je i Osvětim, ve které jsme se byli podívat, a děti, které měly plavé vlasy a modré oči odváželi do III. říše (Německa), ty se už většinou nikdy nevrátily.

Do koncentračního tábora vozili vězně z celého světa v nepřežitelných podmínkách. Vězni museli vydržet bez jídla a pití a přísunu vzduchu, protože vozy vagonů neměly okna, a tím dovnitř neproudil vzduch. Po příjezdu do koncentračního tábora vězni, ti co přežili cestu, vystoupili z vlaku a na nástupišti byli rozděleni na skupiny -na ženy a muže, práce schopné a práce neschopné, a ty, kteří nepřežili transport, vozili přímo do krematoria. Před vstupem do obytných domů museli vězni projít prohlídkou. Doktorem byl J. Mengele, kterému se přezdívalo „Anděl smrti,“ a to proto, že práce neschopné, jako byli staří lidé, malé děti, těhotné ženy, posílal rovnou na smrt. Teprve až od roku 1943 mohly těhotné ženy v koncentračním táboře родit, protože fašistům začalo docházet, že vězňů ve velkém ubývá a že by neměli žádnou pracovní sílu. Hned jak matka své dítě porodila, tak ho slyšela pár minut křičet, hned jej usmrtili a matka musela ještě v šestinedělí do práce.

Dále vězně identifikovali, nejdříve je vyfotili, ale protože přišli na to, že se po dobu pobytu v koncentračním táboře se mění jejich visáž, tak později zavedli identifikační čísla, která vězňům tetaovali na levé předloktí.

Kromě identifikačního čísla na předloktí a na oblečení měli také různobarevné symboly, které označovaly, jestli je to gay(=růžový trojúhelník), Rom(=černý trojúhelník),kriminální vězeň(=zelený trojúhelník)...

Pod krematoriem byly plynové komory, kam naháněli vězně na usmrcení. Plynové komory byly postaveny jako společné sprchy a vězňům řekli, že se jdou koupat. Do těchto komor chodili muži a ženy, některé z nich měly na rukou děti. Vězňům na tom přestalo hrát to, že i když už do těchto komor nevstupovali, tak je tam Němci natlačili a pak rychle zacvakli dveře na závoru. Hned na to do komor nasypali krastalky smrtelně jedovatého Cyklonu B. Po několika minutách do komory pomocí kukátka nakoukl lékař, který konstatoval smrt. Komoru odvětrali a teprve potom odtud začali odnášet mrtvá těla, přímo do spalovny. Jen v roce 1943 fašisti vypotřebovali 20 tun Cyklonu B. Vězni mohli žít tak dlouho, dokud mohli pracovat.

Doktor Mengele dělal na dětech pokusy. Jakmile mu posloužily, dal je usmrtit fenolem.

Dalším usmrcovací místem byla „Zed' smrti“. U zdi se postavili vězni čelem k vojákům, kteří je zastřelili a nebo se postavili čelem ke zdi a pak byli usmrceni ranou do zátylku. Nejmladší obětí u této zdi bylo teprve malé dítě, které držela matka v náručí a naopak nejstarší obětí byla 86 letá polská židovka.

Na tzv. apelplatze v koncentračním táboře věšeli vězně za útěk nebo za napomáhání k útěku onoho vězně.

Za jeden večer spálili 340 – 350 mrtvých těl .

Práceschopné ženy odesílali do III.říše, ty které nebyly schopné pracovat, posílali do plynových komor.

Pak jsme se přesunuli do vedlejšího tábora – Birkenau (Březinka), který byl cca 5 minut od základního. Nejdřív jsme se šli podívat do strážnice-věže, odkud fašisti viděli na celý tábor. Tento tábor byl velký 140 hektarů a tyčilo se zde 364 baráků. Dnes už jich stojí jen 30. Také zde stálo 22 „karanténních baráků,“ které byly ze dřeva. Velkou hrozbou zde byly umývárny a toalety. Byly společné, nebyly oddělené žádnými clonkami a ještě ke všemu zde nebyla zavedená kanalizace. Vězni mohli chodit jen dvakrát za den na záchod a to ještě ke všemu jen na pár vteřin. Když funkcionář napočítal do 5, vězeň se musel zvednout a odejít, když měl funkcionář dobrou náladu, tak počítal do 10. Ten kdo zůstal sedět o něco déle, tak jej na místě kápo zmlátil. Mezi baráky běhaly krysy, které útočily na bezbranné vězně. Ráno je našli bez nosu nebo bez ucha. Na palandách o rozměrech cca 2x3 se muselo vyspat až 8 vězňů.

Po osvobození koncentračního tábora, zde našli Rusové 7 tun lidských vlasů, které nestihly fašisti odeslat do průmyslu, kde z nich vyráběli lana a uniformy. Za 1 kilogram lidských vlasů dostali 50 feniků. Dále zde našli zlato z roztavených zubů zabitých vězňů.

Nakonec jsme se celá skupina odebrali k památníku, kde jsme položili na památku vězňů kytici a rozsvítili svíce. Někteří na památku pokládali kamínky – například naši hosté: pan Michal Salomonovi a Luděk Eliáš, kteří válku přežili a o hrůzách pobytu v tomto táboře vyprávěli.

5. Závěr

Doufáme, že tato naše práce a akce s ní spojené oslovily a pomohly odpovědět na mnoho otázek, které předtím byly záhadou pro řadu mladých lidí. Historie našich měst, škol, možná rodičů či prarodičů je určitě velice zajímavá a poučná. Proto nezapomínejme na tyto události 2. světové války a ohlédněme se zpátky. K tomu napomáhá právě tato putovní dokumentační výstava a také vzpomínky členů Svazu bojovníků za svobodu, a za to jim mnohokrát děkujeme. Je nám potěšením, poskytovat tyto informace a sbírat jich co nejvíce, abychom byli schopni o těchto těžkých dobách prezentovat co nejvíce faktů. Postupem času jich snad bude čím dál tím víc a doufáme, že nám také pomohou někteří z těch, které jsme touto akcí oslovili.

Zájemcům o historii se touto prací snažíme doporučit exkurzi do Osvětimi, či jiného koncentračního tábora. Je to opravdu zážitek na celý život. Návštěva těchto míst, které nejlépe mohou přiblížit dobu, je opravdu názornou ukázkou, jaké hrůzy museli lidé za 2. světové války prožívat. I když domy, plynové komory a vůbec všechna ta místa postižená 2. světovou válkou a všechny koncentrační tábory jsou již opuštěné, mají v sobě nějaký hrůzostrašný nádech, který nikdy nevyprchá. Ta místa si pamatují, co se tehdy stalo, a předávají nám ten hrozný pocit dál. A naše práce se snaží v připomínání těchto událostí pomoci.

Výstava je putovní a máme zájem na tom, aby se postupně stala součástí výuky dějepisu na všech školách našeho kraje.

Seznam použité literatury:

1. Fowler, W. Operace Overlord. 1. vyd. Praha, Ottovo nakladatelství, 2004
2. Boyle, D. Druhá světová válka ve fotografiích. 1. vyd. Praha, Rebo Productions, 2005
3. Walsh, S. Stalingrad. 1. vyd. Praha, Ottovo nakladatelství, 2003
4. Jordan, D. Atlas druhé světové války. 1. vyd. Praha, Ottovo nakladatelství, 2003
5. Hughes, M. Hitlerovo Německo. 1. vyd. Praha, Columbus, 2002
6. kol. autorů. D – Day. 1. vyd. Praha, Naše vojsko, 2004
7. Ailsby, Ch. Třetí říše den po dni. 1. vyd. Praha, Finidr, 2005
8. Bahm, K. Brlín 1945. 1. vyd. Praha, Ottovo nakladatelství, 2005
9. Färber, M. Druhá světová válka v obrazech, 1. vyd. Praha, Ottovo nakladatelství, 2005
10. Fritz, U. Koncentrační tábor Flossenburg
11. kol. autorů. Přežili svou smrt – pochody smrti, 1. vyd. Praha, Sdružení Mac, 2005
12. Persekuce českého studentstva za okupace. Ministerstvo vnitra, Praha 1946
13. Archiv města Ostravy: Památníky, pomníky a hroby osvoboditelů 1945
14. Sokol. Vítkovice – Památce umučených, 1. vyd. Ostrava, Svoboda
15. 60 let Ostravsko-opavské operace – vzpomínky účastníků bojů. 1.vyd. Ostrava, Montanex, 2005
16. Budín, S. Operace Argonauti. 1. vyd. Praha, VČMNO, 1967
17. Auschwitz – Birkenau – státní muzeum Osvětim, 1.vyd. Zakopane, Krokus, 2007
18. Vilímek, J. R. Dachau. 1. vyd. Praha, 1945
19. Lidé, kteří zvítězili ve válce – brožura
20. Szmaglewska, S. Dýmy nad Birkenau, 1. vyd. Praha, Slovanský literární klub, 1947
21. Helmichová Š. Sudetští Němci a Česká republika. 1. vyd. Praha, Varius, 2007
22. Bartel, J. S. Holocaust. 1. vyd. PrahaMaxdax, 2006
23. Glazar, R. Treblinka, 1. vyd. Praha, Torst, 1995
24. Klobas, O. Třetí most. 1. vyd. Muzeum Ostrava – Vítkovice
25. Pergner, E. Děti s cedulkou. 1. vyd. Praha Práce, 1982

Přílohy:

1. Nabídka výstavy „Mnichov, okupace, osvobození“
2. Prezenční listina – vernisáž na SPŠ – Ostrava – Vítkovice
3. Článek o vernisáži vydaný časopisem Ostravská radnice (leden 2009)
4. Článek ze Zpravodaje Vítkovic (prosinec 2008)
5. Komentář ke vzniku obrazu Lenky Kocierzové „Láska opravdivá pro Osvětim a Březinku“
6. Kopie vysvědčení SPŠ – Ostrava – Vítkovice z doby okupace
7. Hodnocení práce lektorem Městského výboru Svazu bojovníků za svobodu Ing. Michala Salomonoviče
8. Přihláška na poskytnutí účelové dotace statutárního města Ostravy pro rok 2009
9. CD – Realizační tým, projekce panelů, videonahrávky, úvodní část besed – foto + mapa 2. světové války